

jezsuitákról nem lehet kétségbe vonni: az valami, a helyzetből folyó szükségletnek követelménye, és e szükségletnek meg is felel. Az, beleillik-e terveinkbe e szükséglet? természetesen nem változtathat semmit a dolgon, és nagy együgyűség kell már most ahhoz: bolondoknak vagy gazoknak mondani történelmi személyeket, csak azért, mert czélokért küzdöttek, melyekre nekünk többé szükségünk nincs, melyeket mélyebb tanulmányozás nélkül már meg sem értünk. E felfogást, mely nem a priori megállapított elven, hanem a történeti tényekből vont inductionon alapszik, ugyancsak a történelem eseményei úgy igazolják, mint az élet tüncményei a physiologiai törvényeket; csak hogy természetesen, nem a pártiratok tajtékjában kell keresni a valót, s a jezsuitákról sem kell tiszta igazságnak elfogadni mindazt, a mit halálos elleneik mondtak rólok azért, hogy kiirtásukat indokolják, — valamint nem lehetne Haynau proclamatióit betűszerint venni arra nézve, mi volt az 1849-iki magyar forradalom? Ha hírlapjaink szokása szerint mi is pártszempontról tekintenek szerző kis művét: talán dicsérenők buzgalmát elvei mellett, mert pártoknál, bármi ellenségei legyenek is a jezsuitáknak, járja a soitdisant jezsuita elv: finis sanctificat media; de mi egyedül a történelmi igazságot, és a tudományt igyekszünk szem előtt tartani, — csak sajnálhatjuk, hogy tehetséges tagtársunk e kérdésben oly elmaradott, hogy ne mondjuk, naiv felfogásnak hódol, mely semmivel sem jobb, semmivel sem okosabb némely feudális vagy ultramontán ama rögeszméjénél, hogy a legújabb kornak nagyszerű forradalmi átalakulásait mind csak a szabadkőművesek vagy zsidók idézték elő „üzelveikkel.“ P. Gy.

— **Igazolásomúl.** A „Századok“ ez idei 494-dik lapján, nem is érdemelt méltánylás után, a szerkesztőség azon tanácsot adja az „Archaeologiai Értesítő“ új szerkesztőjének, hogy »nyomdokaimat kövesse, kivévén azt az egyet, hogy a nemzetünkre nézve fontosabb középkori régészettel aránylag többet foglalkozzék, mint az eddig történt, midőn az „Arch. Értesítő“-ben a barbár őskori és római régiségek a magyarkoriaknál sokkal inkább előtérbe állítottak. Mi, magyar szempontból, folytatja a szerkesztő, különösen művelődéstörténetünkre való tekintettel, még a XVII-dik századot is, egészen a szatmári békéig bevonnánk a régészeti szak körébe. Reméljük, a nézetünkben, az érintett szemponttól kiindulva, osztozand Henszlmann is.“

Azt, vajjon foglalkoztam-e működésem alatt eléggé a középkori, főleg magyar szempontból érdekes régészettel, más-kor számokkal be akarom bizonyítani, mert ha csak a 6 kötet tárgymutatóit összevonom, ki fog tűnni: helyes arányban osztottam-e fel a tárgyakat.¹⁾ Az idézett sorokban némi vádat látok, melyet már ismételve nem támaszt ellenem a szerkesztőség, ha fontolóra veszi, miszerint nem történelmi, vagy kiválólággal művelődés történeti folyóirat szerkesztésével bízott meg az Akadémia, hanem régészeti lappal, melynek köre az akadémiai ügyrend 46. §-ában így van meghatározva: „E bizottság (t. i. az archaeologiai) figyelmének tárgyai a hazában létező és feltalálható minden ó- és középkori régiségtani becsü műmaradványok, legyenek azok magyar vagy nem magyar eredetűek.²⁾ Utóbb különösen kiemeltetnek a mester-séges halmok (kúnhalmok).“

Hogy szerkesztő úr a középkort a XVIII-dik század 2-dik tizedéig akarja kiterjeszteni, miszerint az általa speciálításul kitűzött és oly hévvel és fáradozással tanulmányozott kurucz-szakot is magába foglalja: természetesnek találom³⁾, de mivel ezt megbízóim nem tevék szorosb

¹⁾ Mi korántsem arról szoltunk, mennyit foglalkozott a középkori magyar régiségekkel igen tisztelt tagtársunk Rómer Flóris úr — ki iránti nagyrabecsülésünket idézett cikkünk elején is, valamint más-szor számtalanszor, eléggé hangsúlyoztuk — az ő irodalmi működése alatt; de arról, hogy mennyit foglalkozott azokkal az „Arch. Értesítő“, midőn ő szerkesztette, — ez nagy különbség. Qui bene distinguit, etc.

Szerk.

²⁾ Ime, itt is első helyre van a magyar téve, s mi csak ezt óhajtjuk és óhajtottuk volna; de vegye elő bárki a különben igen becses „Arch. Értesítő“ eddigi folyamait, s látni fogja, hogy bizony a nem magyar (barbár s római) régiségekről szóló közlemények a nemzetiek fölött nagyon is túlnyomók azokban.

Szerk.

³⁾ Mi meg nem ily egyéni szempontból — mely legfőlebb magyarázat, de nem érv — találjuk azt természetesnek, hanem azon okozataiban mélyre ható történelmi tény szempontjából, hogy az eredeti, ősrégi magyar erkölcsi és családi élet s társadalmi szokások, nemzeti viselet a szatmári béke után bekövetkezett hanyatlás korszakában változott át lényegesen, a nyugoti cultura és divat hatása alatt. Ezért képez a szatmári béke művelődéstörténetünkben oly nevezetes határt, melynél alkalmasabb időpontra, nézetünk szerint, a kulturhistoriát s annak tárgyait és eszközeit nem ignorálható régészetnek megállapodni aligha lehet, vagy egészen Mohácsig vissza kell mennie, de ekkor vajmi

kötelességemül, igaz, hogy itt-ott, hol alkalom nyílt, el nem mulasztottam, de újdonsága miatt régészeti feladatomúl nem tekintettem.

Ha a gáncsot¹⁾ azért érdemlitem, mivel teendőim határin belül maradtam, elnyögöm, valamint azt is, hogy a barbár és római régiségek földerítésében talán nem épen szerencsétlenül fáradoztam. Ezért, igaz, idővel nagyobb elismeréssel leend a tudományos világ, mert épen oly mezőre léptem, mely meglehetősen parlagon hevert, és melynek művelése több fáradságba került, mint a levéltárakban található irományok kutatása.²⁾

Véleményem szerint magyar kori régiségek tanulmányozása a barbárkori és római korszakok kellő méltánylása nélkül csak úgy fog levegőben függni és gyökerétől fosztott gyümölcstelen tuskóvá száradni, mint őstörténelmi kutatásink, ha egyedül a hunok mesés eredeténél kezdenők meg a tanulmányozásokat.

Ha, mint szerkesztő úr állítja, de bizonyítani alig képes, a magyar kori régiségeket csakugyan elhanyagoltam volna³⁾, ez bizonyára nem érdektelenségből és hazafúság hiányából eredt; én ezt magam is szintén oly nagy hibának tartom, mint ez egyik szaknak mások rovására való túlságos emelését. A hibát helyreütni az Archaeologiai bizottság teendője, melynek határozni kellend, hogy Magyarországon a régészeti szak 1711-ig terjed.

RÓMER FLÓRIS.

édes kevés lesz az, a mi specialis magyar: mert a harczos idők viszontagságai azon messze korból csak nagyon csekélyszámú hazai ingó emléket kíméltek meg. És a XVI., XVII-dik századokat szabad-e egyszerüen elmellőznünk? Nálunk a kulturviszonyok lassabban és későbbben fejlődhetek mint a nyugoti államokban, nekünk más határidők kellenek!

Szerk.

¹⁾ Nem gáncs, — Isten mentsen, csak jóakarató szelid figyelemztetés.

Szerk.

²⁾ Kereken tagadjuk. Tessék csak pl. a Zsigmond korabeli kúszált pókláb-betűket, I. Ferdinánd, I. Rákóczi György, gr. Pekry Lőrincz, Forgách Simon sajátkezű leveleit, vagy Berényi Ferencz rettenetes írású naplóját olvasni, Klement, Jablonszky, Brenner stb. titkos jegyekben irt diplomatiai jegyzékeit dechiffre-írozni, — s kitűnik, mi könnyebb, — ez-é, vagy korsókat vásárolni Iglón, lovagszobrokat nézni Markusfalván!

Szerk.

³⁾ Ezt sohasem állítottam, csupán azt, hogy az „Arch. Értesítő“ ezeknél az őskori, de különösen a római régiségekkel sokkal sűrűbben foglalkozott. Tessék átlapozni ezen folyóiratot, nincs-e igazam? Szerk.